TWEE
BRIEVEN

van

BALTHASAR BEKKER

Predikant tot Amſterdam.

aan

EVERHARDUS vander HOOGHT

Predikant tot Niewendam.

D'eerſte voor deſen uitgegeven van den 25. September 1691. uit Amſterdam.

D'andere nu daar by gevoegd, van den 3/13 Juny 1692. uit Franeker.

Beide over het Boek genaamd

De BETOVERDE WEERELD,

En 't gene daar ontrent is voorgevallen.

Met een kort berigt over de voorrede van ſeker *Opſtel van Aanmerkingen* gemaakt door J. J. F. B. en tot Leewarden by *Hero Nauta* gedrukt.

Tot FRANEKER,

By LEONARDUS STRIK, Boekverkoper. 1692.

... mannen lang volstaen ...
... de voorts gedaenende ...
Weshalve nu ik ons de ...
... my ...
... Co... s Vredes, en de ...
... te verzuimen. ...
... ons is, ... het ...
... men tone my ...
... al ... ; want ...
... Barmhertige God ...
... ende in ...
... werden.

Eerw. ...

Uwe ... Medebroeder
in ...

B. ...

TWEE BRIEVEN

van

BALTHASAR BEKKER

Predikant tot Amsterdam.

aan

EVERHARDUS vander HOOGHT

Predikant tot Niewendam.

D'eerste voor desen uitgegeven van den 25. September 1691. uit Amsterdam.

D'andere nu daar by gevoegd, van den 3/13 Juny 1692. uit Franeker.

Beide over het Boek genaamd

De BETOVERDE WEERELD,

En 't gene daar ontrent is voorgevallen.

Met een kort berigt over de voorrede van seker *Opstel van Aanmerkingen* gemaakt door J. J. F. B. en tot Leewarden by *Hero Nauta* gedrukt.

Tot FRANEKER,

By LEONARDUS STRIK, Boekverkoper. 1692.

Pag: 12. op 't einde van de 15. regel leest, *dat men my.*

Pag: 19. midden in de 11. regel van onderen, staat 6. *Classen* leest 5. *Classen.*

Pag: 25. de 7. regel van onderen, leest, *die dat.*

AAN
den
LESER.

Vit mijnen eersten Brief aan D. Vander Hooght, die hier nevens gaat, was wel te sien, dat noch hy, noch andere schrijvers, in't vervolg enig antwoord in 't besonder van my hadden te verwachten: also ik daar in duidelik genoegh te kennen geve, dat ik alle sulke schriften in't gemein gebruiken wil, wanneer sy by malkanderen zijn; (daar doe noch maar een begin af was) om 't gene daar in merkens waardig is, in het werk self, daar sy tegen schrijven, te beantwoorden; of, so sy daar toe reden geven, te verbeteren. Insonderheid was dese schrijver, die sich self *Haggever Filalethes* noemt, van drie of vier personen, van de genen die men ongeleerden noemt, al so wel beantwoord; self daar hy sich op't meest als een geleerde tonen wil: dat ik mijne penne om sijnen 't wille niet behoefde te vermoeyen. Waarom hy ook geen ander antwoord geeft, dan datse die niet weerdig zijn. Dus raakt hy lichtst daar af. Echter gaat hy met sijn schrijven noch al voort: self van een Verhaal der handelingen die met my gehouden zijn, tsedert dat de saak is afgedaan: om de menschen wijs te maken, datter noch veel aan te doen is. En dewijl hy op de andere sijde van het tijtel-blad betuigt, dat hy wel de brieven sonder anders hulpe heeft gemaakt, maar over dat Verhaal met anderen *geconfereerd:* so moght de Leser meenen, dat het waarlik met de saken so gelegen is als hy verhaalt; ende sulx gevolgelik verkeerden indruk ma-

maken

ken by degenen die gemaklikst aanneemen 't gene tot mijn nadeel strekt. Om die reden (niet om dat de schrijver 't weerdig is) treed ik eens besijden 't pad, dat ik dus lang vast gehouden hebbe, om na so veel swijgens iets te seggen. Niet dat ik genegen ben, om de kerkelike handelingen nevens my in dese sake, of der selver geheimen, openbaar te maken: maar om te verhoeden, dat deselve door sulk een verhaal, als 'er dese man af doet, niet misduid; noch de achtinge van kerklike persönen en vergaderingen benadeeld werde.

Ik hebbe by my selven dikmaals overleid, hoe ik eens genoodsaakt zijnde, om van die handelingen een verhaal te doen; de eere van degenen, die met my in 't selfde jok van Kerkendienst zijn ingespannen, alderbest bewaren soude: en wel sekerlik voorgenomen, nooit tegen mijnen Kerkenraad, of Classis, of Synode iets aan 't licht te geven; al is 't schoon dat ik van hen alle drie veroordeeld ben. Maar dan moeten anderen, het zy datse leden of geen leden daar van zijn, niet verkondigen te Gath, noch tot Askalon vertellen, 't gene Israël tot eere niet kan strekken; of op de daken prediken wat in 't verborgen is gesproken of gedaan. Nu dese man dat doet, vind ik my verplight, de Lesers te bereghten, wat misslagen dat hy in 't vertellen heeft begaan; op dat sy weten mogen, so sy 't doch moeten weten, wat van de waarheid zy. Daar toe dient dan mijn tweede Brief.

I. BRIEF

I. BRIEF.

Waarde en in God geliefde Medebroeder.

DE vryborstigheid die U E. in sijn gansch wesen, spraak en ommegang betoont, en die ik altijd in u bemind hebbe; laat sich mede in uw geschrift, gisteren tegens my uitgegeven, onder hebreewsche en griecksche namen niet verbergen. Ik en hadde niemand te vragen, wie *Haggebher Phlaleethees* was: maar bemerkte aanstonds uit den styl en inhoud van sijn schryven, dat sijn eigen naam is *Everhardus van der Hooght*. Nochtans en was het niet van node, sulx alleen daar uit te gissen: want sonder dat soude ik doch wel haast te weten zijn gekomen, wie hy was die dit geschreven heeft; alsoo het niet buiten kennisse van vrienden hier in de stad, so ik bericht worde, is aan 't licht gebraght. Ondertusschen soude 't my niet seer bekommeren, wie iets tegen my schryft, maar alleenlik wat hy schryft; indien de wyse van schryven die U E. gebruikt my niet bedenkeliker voorgekomen ware dan de saken. Des wil ik u hier wel seggen, dat my altijd seer lief sal zijn, van wat hand het ook magh komen: so men my met redenen bejegent, die my wyser maken konnen; of gelegentheid geven om mijne eigene schriften, daar het moghte nodig zijn, nader te verklaren. Maar indien 't waar is, 't gene U E genoegsaam toont volkomentlik so te geloven, dat ik de sachtmoedigheid en sedigheid te buiten ging; wanneer ik andere schryvers, het zy uitleggers of oversetters, het zy godgeleerden of taalkundigen, die niet meer in de Kerk te seggen hebben dan gy en ik, ergens wat gevoeliger bestond te handelen: so soude 't u te raden zijn, Broeder, my daar in niet na te volgen; veel min verre te overtreffen. Want indien ik sulken sot ben als U E. my door den ganschen brief beschryft; so wist gy Salomons lesse: *Antwoord enen sot niet na sijne dwaasheid, op dat gy hem niet gelijk en wordt*; ende wederom nochtans, *antwoord den sot na sijne dwaasheid, op dat hy niet wijs en zy in*

sijne ogen. Ik en sie niet dat U E. een van beiden heeft in acht genomen. Het eerste niet om het te myden, noch het ander om het so te doen. Want om my niet gelijk te zijn, schijnt dat gy my noch wilt te boven gaan; wanneer gy so verre beneden de ernsthaftigheid, die gy anders in d' opsight over 't volk van uwe *Rustplaats* blijken laat, my met so veele verachtinge bejegent, ende met so vele beschuldigingen beswaart, die ik in gemoede op my self niet passen kan. Daar beneffens moet ik seggen, dat U E. sich al te licht *verseekerd* heeft, uwe geschriften van die kraght te sullen wesen, dat ik *my selven versoeijen* soude, wanneer ik se quam te lesen. Niets dier gelijk is my wedervaren; hoewel ik niet kan merken dat ik so hardnekkig ben, om my niet door redenen te laten overtuigen. Maar 't moeten andere zijn dan ik in dit boexken vinde. Met geen *Atnach* of *Sophpasuk*, *Patach* of *Kamets* is dat so te doen. Der selfder *godlike autoriteit* (gelijk uwe brief pag. 17 in de 4. antw. seit) neem ik op d' autoriteit van *Haggebber Philaleethees* blotelik niet aan. Ik weet dat geleerde mannen beneffens U E. daar stipt op staan: maar hebbe 't selfde reght, om het nevens anderen van geen mindere achting en ervarentheid in d' Hebreewsche tale niet te geloven. Die my van oneerbiedigheid tegen d' Oversetters beschuldigt, behoorde self niet van hen af te gaan, om het woord *Adonaj* van *Adonaaj*, met een *Patach* of *Kamets* geschreven op de plaatse Gen. 18: 3. al te naauw te onderscheiden, of tot Gods eigenen name te maken. Ik erkenne uwe taalkunde in 't Hebreewsch, en achtese boven de mijne, die maar tot noodruft is: maar lyde stillswygens de verachtinge niet die U E. my doet. Ik hebbe misschien niet so veel hebreewsche schryvers gelesen als U E: nochtans wil ik hier iets tot een staaltje by brengen, uit een boek dat gy noch niet gesien hebt; sulx ik wete om dat het nooit is gedrukt geweest, ende nochtans in mijn besit. Drusius die vermaarde man, in die schriften welke hy uit last der hoge Regeeringe gemaakt heeft, om den Oversetters den wegh te wysen; en 't gene echter in hunne handen niet geweest is, also hy eerder gestorven, en sijn papieren huisraad in andere handen geraakt was: die seit op Gen. 18. vers 3. aldus.

Op de woorden DOMINE MI schryft hy. *Ita Santes, & editio gallica postrema. Ebraice* אֲדֹנָי: *quod reddi etiam potest* DOMINE. *id est*,

id est, κύριε. *Sic interpretantur LXX. & Hieronymus. Recentior interpres* DOMINI MEI, *id est* אֲדֹנָי. *Forte (-) in (ְ) versum propter Rebia, qui unus est ex accentibus majoribus, quos pausas appellant.* Ik sal dit voor den duitschen leser vertalen. MYN HEERE: *dus heeftet Pagnin, en de laatste fransche druk. In 't Hebreewsch staat* אֲדֹנָי *'t welk mede vertaald kan worden* HEERE, *dat is* κύριε: *Dus vertalen 't de LXX en Hieronymus. De niewe oversetter stelt* MYNE HEEREN, *dat is* אֲדֹנָי. *Misschien is de Patach in een Kamets veranderd, om de Rebia, welke een van de grote maatklanken is, die men Pausen noemt.* Siet daar als in 't voorbygaan, hoe vasten grond U E. aan dese letterstippen heeft. Alsu licht maakte ik allen dien moeijeliken arbeid tot niet, welken U E. verder over dese plaats; mitsgaders over dat HY, met het hebreewsche (') en הוא vergeleken, op het 24. hoofd-stuk mijns tweeden boeks gemaakt heeft: indien dat mijn voorneemen ware. Maar dit weinig schrifts, dat ik binnen 't beslagh van een vel papiers bepalen wil, moet alleenlik dienen, om U E. mits desen eens voor al in 't openbaar bekend te maken: dat het my niet lust noch past, op elk boek of geschrift dat tegen my uitkomt, en waar af ik eer lang een goed getal verwachte, uitvoerlik te antwoorden: mits dat ik nu daar toe, door gebrek van tijd en overvloed van besigheden, so van wegen mijns dagelijkschen arbeids in den dienst der Kerke, als van dese ongewone moeijelikheden, niet maghtig ben my selven te ontledigen. Ook soud ik, sulx doende, vele dingen veelmaals wederhalen moeten; die my voor en na eerst van eenen, en daarna wederom van anderen sullen voorgeworpen worden. Daar by wil ik opentlik betuigen, dat ik niemant antwoorden sal, die de liefde met de waarheid niet en paart, en sonder schelden schryft. Want ik sulken tale met gelijke nooit vergelden sal: noch ook iets tot antwoorde stellen tegen 't gene dat geen antwoord weerdig is. Dusdanig zijn de woorden, spreekwysen, stellingen, waar in U E. my veracht, beschimpt en grotelijx in mijne eere quetst: welke ik uit desen uwen eersten Brief, om dat dit de eerste handgift is, self uittrekken, en op een regiller stellen wil. Komender sulke meer, soo laat ik dat den Leser doen, dien 't lust: voor my, ik heb aen eens genoeg.

Beschimpingen en Smaadredenen.

D. Van der Hooght leit my te laste *grote en botte onweetenheid.* pag. 7, §. 14.

Onkunde. p. 7. § 15. besonderlik *in de hebreewsche tale.* p. 16. VII. Tegenw. I. Antw.

Onverdraaglike meesterlikheid in mijne uitbiedinge aan den Kerkenraad. p. 8. 9. §. 3.

Dat ik *peccere tegens de regels van een disputant*, uit Burgersdyks Logica genoegh te leeren. p. 9. §. 2.

De goede man, seit hy, *en weet niet.* p. 9. §, 3.

Dat ik my *stote tegen de regelen van de Tale.* p. 10. §. 7. ende dat komt door mijne

Onbedreventheid in den grondtext. p. 11. Ook ben ik

sober theologizeerende. pag. 1. Antw. 3. Om dat ik

geen reghte bevattinge hebbe van 't gevoelen *der gereformeerde Kerk.* p. 12. Antw. 3.

Onsen heer Doctor (segt gy) *verliest hier veel van sijn respect.* p. 16. VI. Tegenw. I. Antw.

Dies wierd gy in uw *herte beschaamd*, *dat ik in de gereformeerde Kerk den tytel van Doctor in de Theologie voerde.*

Ende dat onder anderen, dewijle ik seer *dommelik* spreke. p. 16. VII. Tegenw. 2. Antw.

Gy schrijft my verder toe *een blind gesight.* pag. 18. Antw. 6.

Mijnen arbeid noemt gy *wroeten*, pag. 13. §. 15 *swetsen*, pag. 19. §. 11. en *bravades maken.* p. 18. § 19.

Ende wanneer ik segge, dat my niemant lichtelik een bewys, dat ik voor seker houde, wederleggen sal, dat *is* by U soo-veel als *de bloedvlagge te laten waaijen.* pag. 15. Antw 5.

Sware Beschuldigingen.

1. Dat ik ben *een beschimper van onse Religie* (als of ik van ene andere religie ware) *van den Heere Jesus en sijne Apostelen.* pag. 3. Daar voor behoede my God!

2. Met David Joris te vergelijken, als oft ik mede, gelijk hy, *door den Duivel de verdorventheid van 's menschen wille verstond.* p 3. § 1. Waar staat dat in mijn boek?

3. Als ook met Aristoteles, welke leerde, *dat'er geen Duivelen waren,* p. 3, 4. §. 2. Maar ik bewijse datser zijn.

Ende voorts in 't gemeen: *dat ik derhalven aan die oude Dwaalgeesten gelijke; en dat daarom de opschuddingen tegen mijn Persoon en Boek van de hoogste noodsakelikheid en bekommeringe zijn.* p 8. §. 6.

4. Dat ik *aanlope tegen de fondamenten der ware Leere, en tegen alle goede Seden.* Dit is 't opschrift des tweeden capittels. Doe ik dat, ik ben onwaardig om te leven.

5. Dat ik ben *een spotter met godlike dingen.* p 5. boven aan; *spotachtig spreekende van de Leere der Gereformeerde Kerken;* pag. 5. § 3. deselve *lasterende,* tegen de waarheid. pag. 18 Antw. 6.

Waardig derhalven, om als een spotter uyt de Kerk, (daar wil 't henen) gelijk Ismaël aleer uyt sijns vaders huys, gedreven te worden. pag. 5 §. 5.

6. Dat ik *met den grondtext tegen haer oogmerk scherme, om het gemeen daar door te ontrusten* (als oft ik dat ook met opset dede) *en de Religie te doen waggelen.* pag 7. § 13. Daar na dat ik *de kraght van den grondtext of niet en versta, of met opset verdraaije.* 't Is het opschrift van 't 3. kapittel.

Des word my aanstonds te laste gelegd, ONBESCHAAMDE *verdraaijinge van den grondtext;* dit woord *onbeschaamd* ook noch met hoofdletteren gedrukt zijnde, op dat het de Leser immers doch niet over 't hoofd en sie. pag. 8. onder aan.

7. Dat ik alles by brenge wat ik weet *op te rapen,* om den menschen *sand in d' ogen te werpen* pag. 11. boven aan.

Gelijk ik nu op sulken taal niet antwoorden wil; so versoek ik dan vervolgens ook, dat U E. die in sijne volgende brieven veranderen wille; om so veel bewijsen uwer neerstigheid en taalkunde, als sich hier inopdoen, niet te schenden, noch de liefde te quetsen: noch met sulk ene manier van schrijven tegen te spreken de betuiginge van liefde tot uwen Medebroeder, *dat gy alles voor hem ten besten hebt,* om hem en sijne familie te behouden. Die my met Ismaël *uytdrijvens* weerdig acht, sorgt voor my noch mijne familie niet veel. Die al-

 les

let voor my ten besten heeft, ende geeft my niet dan slagen: wat heb ik van het ergste te verwachten, so dit nu noch het beste is? 't Is goed dat gy volgens uwe eigene belijdenisse, Broeder, *nooit van my bekeedigd*, nochte ooit anders dan *vriendelik* bejegend zijt. Waarmede heb ik dan dese ontmoetinge op u verdiend? Te weten, den yver voor de *Religie* doet u *allen band* der liefde *breken*, gelijk UE. dit alles in sijn *post scriptum* seit. Ben ik dan by u ook daar voor aengesien, waerde man, dat ik de Religie verkeere? Waarlik is dit uwe meininge, so uit den ganschen Brief, en besonderlik die aangewesene staaltjes blijkt. Maar ik ben my selven geens dings min bewust als dat. Ik hebbe tot deser ure toe voor de bewaringe der waarheid en der eenigheid onser Kerken gesorgd en gedaan, ende sal het doen (door des Heeren genade) so veel als iemant; na de mate der gaven my van God verleend Hier in beroep ik my op het getuigenis uws eigenen gemoeds: of gy my ooit anders gekend hebt, ofte anders van my vermoed? Immers gaf ik u nooit reden om van my anders of minder in desen te vertrouwen dan van u selven. Is dit oordeel van mijn persoon nu so haast veranderd? Waar komt dat by toe? dat ik God den Schepper alle d'eere geve die ik van den Duivel neme? dat ik leere hem te vresen, boven Duivel, Hell en al te maal; welke sonder God niet met allen zijn? of om dat ik 't herte hebbe, den Duivel *enen bandrekel* te noemen; 't welk UE. so seer misprijst? pag 19. §. 20. Doch ik sal my selven alhier in geen besonderheden uitlaten: om niet anders te doen dan ik in 't begin verklaard hebbe. Segge alleenlik, dat *my dit het minste is*, *van U*, als 't doch niet anders wesen kan, *geoordeeld te worden*; *want ik ben my selven geens dings bewust*: *maar die my oordeelt is de Heere*. 1 Kor. 4: 3, 4. Men lese vryelik het 5 vers daar by; waar in ik wel te vreden ben: my houdende aan d'onverwrikbare gronden van de leere onser Kerken, sonder een eenig hoofdstuk daar van in twijfel te betrekken; die ik alle met malkander, ende elk in 't besonder, nu 34 jaren en 4. maanden lang volstandig heb geleerd en voorgestaan, ende voorts geduirende mijn leven voorstaan sal. By die Waarheid wil ik ook de Liefde en den Vrede voegen: en so my iemant hatelik bevecht; ik hope hem door God, die een God des Vredes, en de Liefde selfs is, met sachtmoedigheid te verduren. Heb ik my in 't

Boek,

Boek, daar nu dit geschil om is, ontrent het een of 't ander niet sodanig aangesteld: men tone my 't gebrek; ik sal 't beteren: want so ik al qualik spreek of doe, mijn opset is altoos om wel te doen. Daar in geve God u en my, waarde Broeder, te volherden. Ende in sijnen dagh getrow bevonden te worden. So wenscht,

Eerw. Heer en Medebroeder,

Uwe dienstwillige Mededienaar in den Heere.

B. Bekker.

Amsterdam den 25. van Herfstmaand, 1691.

II. BRIEF.

II. BRIEF.

Eerwaarde Medebroeder.

IN mijnen eersten Brief had ik gemeend sodanige bescheidenheid gebruikt te hebben, dat gy niet de minste reden hebben soudt om u selven meer met mijne saken, of ten minsten met den staat van mijn Persoon en Amt te moeijen. Of so u dat anders soude dunken te behoren, dat gy my ten minsten niet soudt soeken ergens mede te beswaren, na dat de saak is afgedaan; nochte uwe penn aan anderen te leenen, om hun wanbedrijf te billiken, die de Kerk op 't niew beroeren; en daar door betonen, dat sy daar toe veel gereeder en bequamer zijn dan ik. Echter heb ik niet alleenlik uit uw antwoord, doe aan my geschreven, en de volgende vijf Brieven met *Postscripta*, tsedert al vervolgens uitgegeven; maar besonder uit dit laatste, dat nu 't sevende is, klaarblijkelik bespeurd, dat gy geerne mede uwen nagel in het seer hebt, om de wonde na vermogen aan 't bloeden te houden, en my van over 't Y uit uwe *Rustplaats* (want dus noemt gy Niewendam) in mijne ruste te verstoren, en van d'andere kant, of 't lukken woude, van den Dam noch af te stoten. Dit poogt gy tegen uwen medemensche, medekristen, medebroeder; en dat met daden uit te werken: dewijle gy vast qualik neemt, dat ik den Duivel, uwen ende mijnen vyand, en aller menschen Moordenaar, met woorden sleghs, dat is met schrijven, (want de sake self in menschen maght niet is) van sijnen troon ten helschen kerker wil verdrijven. Wiens grote achtinge u mede so ter herten gaat, dat gy self niet lijd, dat ik hem enen *Bandrekel* noeme; om dat hy mede Gods schepsel, ende also *metaphrysicè* (segt gy) *goed is*, even eens oft een hond en rekel ook Gods schepsel niet en ware, of de Duivel beter als een hond. Gesien hebbende, dat al uw schrijven vast op sulke schijven rolt, so vond ik aanstonds reden om te denken, dat ik mijnen tijd of arbeid niet seer wel besteden soude, so ik 't eens

met

met aandacht las; veel min, daar op ooit antwoord stelde. Geloof my Broeder, 'k sie nu seven Brieven, met het gene daar aan kleeft, van *Haggebher Philalethees*, maar de ses en heb ik niet gelesen, ende sal het ook niet doen. Gy weet, en al de weereld weet, wat ik u in 't eerste geschreven hebbe: Daar houd ik my noch aen. Alleenlik moet ik u en al de weereld tonen, hoe slechten schryver dat gy zyt, in 't gene gy *Historie der kerkelike Proceduren* noemt, waar over gy voor aan op d'andere syde van het Tytelblad bekent, met anderen *geconfereerd* te hebben; op dat een jeder met u sie, wat van uwe Brieven self, die gy segt alleen gemaakt te hebben, ende daar die *Historie* by stukken achter aan gelapt is, te houden zy. Dat van de ses eersten laat ik echter varen; ik heb aen 't laatste, (dat is het sevende) genoegh; en het is my ook meest in den wegh, om redenen die nu geleyd zyn. Of hebt gy 't noch niet wel verstaan: het sal zyn, om dat gy daar mede de goede Gemeente van Amsterdam, en overal daarmen uwe Brieven lesen of geloven wil, ontrust; die ik in ruste soek te houden, of te herstellen. Hoor dan eens wat ik u te seggen hebbe: en die het leest, bemerke, wat ik seg aan *van der Hooght* Predikant van Niewendam.

Ik hebbe niet gesien (gy misschien self ook noch niet) den Brief met welken de Gecommitteerden der Synode zijn versocht geweest, om noch eens voor 't laatste ter vergadering des Classis te verschijnen; noch ook hun antwoord, dat de weigering behelst om daar te komen. Maar en weet niet hoe dit t' samenhangt, daar gy schryft, dat sy die vergaderinge van den 20 November hebben aangemerkt als een *Classis continuata* van den 7. der selfde maand, en dat die van den 22. Januarij sodanig niet geweest is in welke men echter (so gy wel segt) *de sake* heeft begonnen *daar se laatst gelaten was*. Want dat heet *continuatie*.

Maar het is van meerder gewighte, (al schijnt het so ten eersten niet) het gene gy met noch veel minder woorden segt, dat *d' Articulen* op den 22 Jan. door de gelastigden des Classis ingeleverd, *van my* waren *opgesteld*. Want dat is so niet; ende moet ik seggen hoe 't daar om gelegen is: vermits verscheidene bose schriften tegen my zijn uitgekomen, daar ik over vele woorden van die Acte jammerlik gehekeld worde; als of ik daar in streken hadde, om daar uit te

konnen springen als de kanse keeren moght: en dat ik niet ter goeder trouwe had gegaan. Die so van aart zijn, meenen dat ik ook so ben. Daarom heb ik nodig hier een weinig af te seggen, so verr als 't oorbaar en voor my geoorlofd is. Viermaal heb ik een geschrift geleverd, waar mede ik den Kerkenraad of Classis meende te voldoen. Het eerste was des donderdaghs op den 2. van Augustus onder 't houden der Synode, aan den Kerkenraad: waar in die, sondaghs daar aan volgende vergaderd, *geen genoegen* nam; so als in de Acten der Synode art. 41 mede word vermeld. Dit was mijn eigen werk: geschikt evenwel na veler gedachten, so ik op 't best gewaar kon worden; om so veel in my was, aan allen te voldoen. Het ander was op donderdagh den 30. der selfder maand, na de Synode; in plaats van antwoord op de 13. Artyculen, my van den Kerkenraad eerst voorgesteld: waar op sich die des daags daar aan verklaarde *geen genoegsame satisfactie* te neemen. Dit is buiten Kerkenraads en mijn toedoen ofte kennisse achter die Artikelen gedrukt. In die verklaringe had ik den sin, en so veel mogelijk d' eigene woorden van twee mijner medebroederen gevolgd: welke van my versocht zijnde, om my toch te seggen, so veel als sy by d' anderen verneemen konden, en so alsse self oordeelden, wat voldoeninge de Kerkenraad wel van my eischen soude; my elk een besonder opstel in geschrifte gaven, welke beiden in de swaarte van den eisch al veel verschilden. Ik nam het tusschen beiden, na veel overlegs by my selven, wat ik van mijn gemoed (so als het doe gesteld was) ten uitersten afwringen moghte; stellende alsso minder dan d' een en nochtans meerder dan d' ander eischte. Dat liet ik doe aan beiden sien: welker een eerst in 't besonder, en doe beide t' samen my de hope gaven, dat het doorgaan soude. Maar 't gevoelen of 't vermoeden dat by d' eene of andere leden was, dat ik hier of daar iets niet ten besten meinde, maakte dat dit 's vrydaghs, sonder dat ik self tot nader uitleg van al sulke woorden was geroepen, in so verre als geseid is, ook verworpen wierd. Daarmede had ik voor den Kerkenraad gedaan, de maand Augustus nu geëindigd zijnde: en wierd de sake op den 3 van September so geheel en al aan de Classis opgegeven. Welke tot verhandeling der selve, doe den naasten tijd van gewoonlike byeenkomst nam, die de 1. van October was; daar de 4. gelastig-

lastigden van de Synode, na aanschrijvinge verschenen. Na hun voor afgegeven oordeel was 't, dat men daar van mijne tweede Verklaringe tot de 13. Artikelen te rugge ging; en de selve nu op name van de Classis, gelijk te voren van den Kerkenraad, aan my voorstellen dede: om mijn antwoord, dat ik op den 30. van Oogst. maand al gereed had aangeboden, wanneer sy die verklaring in de plaatse overnamen, daar op te hebben. Involgende dien onverwachten eisch, gaf ik aanstonds over wat ik hadde, dies tijds geschreven voor den Kerkenraad; anders dan ik 't soude hebben ingesteld gehad, of ook nader oversien, by aldien ik ware bedacht geweest, om het voor de Classis te doen dienen. Dit antwoord was geheel mijn eigen werk, twee vellen papiers beslaande: 't welk ik echter voor geen Verklaringe of Acte van voldoeninge houde; also ik daar in reden gaf, waarom ik die Artikelen met gemoede niet ondertekenen konde. De Classis dan, ook in dat antwoord niet voldaan, nam tijd tot den 5. van November, en stelde vier gecommitteerden, die my souden soeken te overtuigen, en so met reden tot het ondertekenen van die artykelen te brengen; waar toe ik my selven in gevalle van overtuiginge gereed verklaarde. En de Classis wilde geen geweetensdwang plegen, om my buiten die nodige voorbereidinge tot herroep te dringen. Maar de gelastigden, nevens my, den tijd van 5. weken daar toe te kort bevindende, hoe seer sy ook, so wel als ik, hun best deden om ten einde te komen; so en kondense ten bestemden dage geen sluitelijk bescheid in brengen. Ende nochtans de tijd van de Synode gesteld als dan verstreken zijnde, so quam ik, om ook 't einde voor my self eens te erlangen, tot ene derde Acte van voldoeninge, die gy, Broeders, mogelik noch nooit gesien hebt. In de selve was nawelix een woord door my self gesteld. Maar van elders den Gecommitteerden toegekomen, van de selve oversien, en hier en daar noch wat verswaard: en doe aan my voorgesteld, om door my self uitgeschreven, ondertekend, en op mijnen naam als mijn eigen, ter vergaderinge door hen ingebraght te worden Daar konde dan van mijne hand geen bedrogh noch dobbelsinnigheid in wesen, 't gene door my self niet was gesteld, nocht op heden toe bekend, van wien 't gesteld zy. Maar 't eenigste dat ik daar toe doen konde en ook waarlik dede, was, in Gods vrese met mijn

 eigen

eigen self wel te overwegen, wat sin dat de woorden hebben konden, in opreghtigheid verstaan zijnde. En dan stond het by my vast, (so het ook by de twee voorgaande Acten stond) heiliglik te onderhouden wat ik eens getekend hadde. Dit geschrifte was in 6. Artykelen begrepen; welker eerste de 6. eersten van de 13. aannam; en de 5. andere behelsden mijne verklaringe op de 7. laatste Artykelen, meer gemeld, my eerst van den Kerkenraad, en daar na van de Clasfis voorgehouden. Doch de selve drie geheele dagen daar met besig zijnde, hervormde sommige, en liet andere open; ter tijd toe dat ik my op die alsо hervormde (*gedresséerde* was hun woord) eerst verklaard soude hebben: waar toe my 13. dagen tijds gegeven wierd; te weten om my op den 20. der selve maand, na onderhandelinge, als voren, met de Broederen gecommitteerden, te verklaren. Nu was het dan niet meer over die 13. Artykelen; maar over dese laatst gemelde Acte, die sy de 6. *gedresseerde Artykelen* noemden, dat men by mond en schrift bewerken soude. Maar die 13. dagen vielen daar toe veel te kort: hebbende niet meer dan twee van de vier Gecommitteerden eens by malkanderen konnen zijn; door veelerley belet van saken, hunnen dienst, huis en persoon betreffende; niet van mijne sijde, die hen veerdelik te rede stond. Hier van was 't dat de Clasfis wederom den 20. niet voort en konde, hoe seer daar op wierd aangedrongen: en bevondmen doe eerst, dat daar veel geruimer tijd toe nodig was; welke nochtans niet verder dan twee maanden wierd genomen, en dat met voorwaarde, om het na verloop der selver eens voor al geheelik af te doen. Aan de Gemeente wierd daar af van de predikstoelen kennisse gegeven. In die twee maanden was 't dat het eerst reght eens ter sake quam, en de hoofdstukken van mijn Boek wierden grondig ondersocht; waar door de wedersijdsche schriften van den 2. October af tot den 22. Januarij toe gewisseld, t' samen ontrent twintigh vel papiers beslaan. Doch de gecommitteerden vonden hier uit anders geenen wegh, dan my voor te houden, dat ik self ene niewe Acte van voldoeninge, of nadere Verklaringe op stellen soude, die sy wederom als voren op mijnen naam ingeven moghten? Daar toe nam ik tot meerder sekerheid een voorschrift, dat my aanstonds na dat ander op gelijke wijse was ter hand gekomen; en waar af ik noch te deser ure den opsteller niet

en

en weete. Een ander dat daar by was voegd ik achter aan; waar af my namaals is geseid, dat het door een predikant wat ingesteld, en voor een deel genomen uit het slot mijns eersten Briefs aan U, eerw. Broeder; welken gy als 't u belieft, daarmede vergelijken kont. Dan was my 't sedert noch een ander schrift, sonder seggen] wie daar af de schrijver was, ter hand gesteld, inhoudende die 25. plaatsen uit mijn Boek, welke nu in die Artykelen van satisfactie staan uitgedrukt of aangewesen; met een opstel van verklaringe, hoe ik die verstond; om de schuld of den schijn te verdrijven, dat ik onse Kerken aan Manichæïsterye schuldig hielde. Dit voegd ik tusschen 't ander in, gelijkmen nu kan sien: en dit stuk alleen heb ik met mijne eigene woorden, immers voor het meerendeel, gesteld. Gelijk ik mede iets veranderd hebbe van 't gene dat nu achter aan komt, na dat het van te voren met een *Amen* al gesloten was: om dat men my op 't aandringen van eenen of seer weinig Broederen, dat noch dede tekenen, als de vergaderinge al by een was. Siet dus isset, Broeder, met die Acte van voldoenige gelegen, welke de Classis op den 22. Januarij daar over aannam: mits dat ik (so gy wel segt) noch tot straffe voor gegeven ergernisse, van doe af tot den 8. van April, Paaschdingsdagh zijnde, in alle deelen van den dienst moest stille staan. Merkt dan eens hoe 't waar is, Broeder, so gy schrijft, dat die Artykelen *van my zijn opgesteld.*

't Gene gy verder segt, dat'er *donderdaags daar aan* den 24. January *veel misnoegde leden waren in den Kerkenraad*, is waar: want dat is my selve voor en na genoegh gebleken. Maar dat gy de *onderhandelingen* der Gedeputeerden van de Classis, met my *heimelike* noemt, daar in doet gy hen groot ongelijk Sy deden 't *publico nomine*, en gingen opentlik daar in te werk: so verre datse aan verscheiden Broederen, die den meesten ernst bewesen, hunne schriften lieten sien; tot der selver goed genoegen, siende dat sy geensins uit waren om my te verschonen, of de sake lichtelik te overlopen.

So die misnoegde leden van den Kerkenraad *openinge* van die onderhandeling *begeerden*, gelijk gy daar by segt; ende ook noch *versochten redenen te horen*, *waarom dat het Classis van de 14 artykelen was afgegaan*: so hebben sy begeerd het gene hen niet toe en quam, en versocht het gene niemant schuldig was. Want het doe niet

 meer

meer een werk des Kerkenraads, maar des Classis was; in welken alle Predikanten tegenwoordig zijnde, en twee Ouderlingen, die reght hadden om daar by te wesen, alles hadden aangehoord. En d'andere Ouderlingen die het in de Classis self niet moghten horen, hadden minder reden om het in den Kerkenraad te eischen, daar het de gecommitteerden niet bevoegd waren te verantwoorden: alsu sy den last van d' Ouderlingen niet en hadden, noch van den Kerkenraad, maar van de Classis. Self moghten 't die twee Amsterdamsche Predikanten ook niet doen, buiten de twee anderen, die soo wel als sy van de Classis tot die *heimelike* (segt gy) onderhandeling gelastigd waren, ende geen leden zijn van den Kerkenraad tot Amsterdam. Ook schijnt gy niet wel vast te hebben, dat d' Ouderlingen, welke sommige mijn Boek noch nooit gelesen hebben, noch lesen willen, nochtans begeerd souden hebben, dingen te horen lesen die over dat Boek verhandeld zijn, en welke sy, sonder het Boek self te kennen, geensins souden konnen verstaan.

Maar nu moet ik U op dat eene woord eens komen, dat gy hier ter plaatse en noch meermaals van *veertien bekende Artikelen* spreekt: alsu my nooit meer dan 13. zijn voorgesteld, nocht ook in de Classis meer dan 13. ingebraght. 't Is waar dat'er mede een veertiende Artykel is gedrukt geweest: maar gy behoort ook te weten, dat'er Borstius in sijnen druk heeft tusschen ingevoegd, dat het 14. my nooit is voorgehouden; hoewel de naam van D. Groenewegen als scriba t' onreght achter het 14. gesteld is, welke onder het 13. hadde moeten staan. Ik wil u noch wel daar en boven seggen, dat self in het Kerkenraads Boek het 14. Artykel niet en staat; en dat'er ook niet weinig aan gelegen is, dat elk dit wete. Want de sake na behoren ontdekt zijnde, so vervalt alle schijn van reght, om te roepen gelijk de circulaire briefschrijvers en requestteikenaars doen; dat de Classis van de 13. Artykelen afgeweken is. Weet derhalven, dat het 14. Artykel wel mede voorgeslagen, maar van de meeste broederen des Kerkenraads verworpen is: die niet verstonden, dat men my de 13 voorhouden soude als ene wet, ofte als by vonnis, daar dat 14. dan als ene dreiginge van straffe by komen moeste: maar om daar op mijn antwoord te verstaan, en dan te doen na eisch van saken. Het was een eisch, daar de gedaagde op te antwoorden hadde, alvo-

rens

rens 't vonnis uit te spreken. En wat de Classis belangt: nooit souden de Broederen eens geworden zijn, my die 13. Artykelen uit den Kerkenraad opgekomen, en by den Kerkenraad door 't overneemen mijner twede Acte van satisfactie, op den 30. Aug. self verlaten, nu op hunne name voor te houden: by aldien sy sulx niet vredeshalven aan d' anderen ingewilligd hadden, die daar op stonden; alleenlik om my self te laten seggen 't gene ik daar op te seggen hadde, en dan als dan. Dikmaals souden reghters sulken eisch niet laten doen, als de schout of fiscaal gewoonlik doet; indien sy niet en dachten, dat de gedaagde self wel middel weten sal, om sijne sake te bepleiten, dat hy met minder straffe vry magh gaan. Daarom isset wonder, dat gy, Broeder, en so vele nevens U, op die 13. Artykelen so spreken; even eens of 't wetten waren, of der Belydenisse onser Nederlandsche Kerken ingelyfd, dat elk predikant die sulke boeken maakt, sulke wetten lyden moeste.

Vorder spreekt gy, dat misnoegen toenam, door 't genoegen mijner *Favoryten*. God zy gedankt, dat ikse hebbe, *van der Hooght*; niet alleen in Amsterdam, maer selfs tot Nieuwendam, uwe rustplaats, die gy door uw woelen tegens my ontrust. Stoute *monden* ofte *pennen* gunn ik echter mijnen *Favoryten* niet; en geefse hen noch minder. Niet alleenlik 't quaad, maar self het goed, dat in al den tijd van dese moeylikheid van mijne *Favoryten* afgekomen is, zijt verseekerd, dat het buiten my geschied is: en dat ik de helft der schrijvers, die ik voor my telle, nu so lange na noch niet en kenne; en die ik kenne, reden hebbe te geloven, datse 's Hemels *Favoryten* zijn, so seer als gy of uws gelijke ooit gepoogd hebt om te wesen. Vind sich daar misschien een Petrus of een Boanerges by, ik en heb geen beter Volk dan onse Meester Jesus hadde, ende kan ik ook aan Malchus 't oor niet weder geven, om te tonen, dat ik van geen vechten houde; noch het vuur des hemels weigeren, dat ik ook niet maghtig ben te doen van boven komen; schoon gy mede gelooft, dat sulx de Duivel wel kan doen. Zijnder onder mijne *Favoryten* half so stout van *mond* en *penne* als gy zijt, *Haggebher*; die zijn my veel meer in den wegh dan gy, en doen my ook meer quaads. Maar worden anderen daarom te meer op my *misnoegd*, het is hun onverstand: en daarom voor my onbegrijpelijk, hoe gy die

smi-

suivere Gereformeerden noemt, die sich self so veel onsuiverder betonen dan de Fariseen waren: welke onsen Heere lasterden, dat hy gemeenschap met de sondaars hadde, die sy sagen; daar dese my de schuld van anderen te laste leggen, waar af sy niets en sien.

Ik sal van die so *suivere Gereformeerde*, (gy meint de Koelmanisten, die 't request dat sy niet eens verstonden, noch 't meerendeel self niet gelesen hadden, ondertekend hebben) niet meer vermelden. Men kreeg te Niewendam, met veel minder moeite dan 't Request gekost heeft, wel een groter deel by een, na mate uwer gemeinte vergeleken by de onse, die voor de *beproefde waarheid* tegen U souden willen tekenen: indien men daar sijn werk af maakte en sy boos genoeg daar toe bevonden wierden; om sulk een snood bedryf noch aan te gaan, *onder vele gebeden tot God*, so als gy van dat boek, en sy ook in 't Request, gelijk den Fariseen, van hen selve spreken. Onder desen echter wil ik vrome sielen, die sich in eenvoudigheid hebben laten medeleiden, niet begrepen hebben.

Maar van dien *Circulairen Brief*, dien gy in ernst voor so *opmerkelijk* roemt, die is het ook by my. Want op dien Cirkel, en hoe dat die magh getrokken zijn, heb ik met opmerkinge gelett: en bevonden dat deselve seer gebreklik en oneffen is; 't welk ik elders noch eens tonen sal.

U E. spreekt so van *'t eenparig stemmen* van dien Kerken-raad; daar ik weinig af gelove: Maar weet gy ook wel, Broeder, of sy 't Boek wel eens eenpariglik gelesen hebben, eer sy desen *Cirkel* trokken, om uit dese linien van circumvallatie, dien schrijver van het boek de Betoverde Weereld van alle kanten te bestormen.

Boven dit, segt gy, wierden 'er noch meer alsulke Brieven ook door die van Utrecht uitgeschreven; so als 't waar is: Maar die sy noch eens verantwoorden sullen, wanneer de mate van dit ongeregeld schrijven eerst vervuld sal zijn.

Het is van meer dan U alleen aangemerkt, dat dese *circulaire* Briefschrijvers sich onderlinge, en te samen met de Request teikenaars wel moeten verstaan: Alsò sy alle op eenen tijd ter Kerkenraad van Amsterdam by een quamen, om 't gewighte van den handel te verswaren; en dan voor te geven, dat de Kerk op 't nieuw om mijnent wil beroerd was. Van wie toch? Van *liefhebbers der*

rechtsinnige waarheid, seit vander Hooght; maar hoe kan dat wesen, nadien sy't niet en waren van den Vrede, welken de Schrift onscheidelik met de Waarheid paart: Want sy seit, *hebt de waarheid en den vrede lief*. Ik begrijpe niet wat het doch voor waarheid zy, welke sy lief hebben die den vrede haten: also sy de voornaamste aanhangers en voorvechters van dien ongeregelden, onbedwingeliken en lastersieken Koelman zijn.

Of het *de veelheid der besigheden* zy geweest die dat uitstel by den Kerkenraad veroorsaakt heeft, is my niet bekend: maar 't *gewighte der saken*, dat gy daar by doet, konde alleen de reden daar toe zijn. Dien aangaande hadt gy hier wel mogen melden, so gy 't maar geweten hebt, wat ik dies tijds dien aangaande hier uit Friesland schreef: 't gene wel voor die vergadering door wanbestellinge te laat quam; doch des donderdaghs daar aan gelesen is, en blotelik te boek gesteld, dat een brief van my gelesen was.

Maar ik sta versteld, wanneer ik verder lese, dat na U E. seggen in den Kerkenraad Leden waren, welke *verdacht gehouden wierden, van datse hadden al te grote genegentheid*, niet voor mijne Leere, maar *voor mijn Persoon*. Dat late God nooit waar zijn, dat *de persoon van Bekker* in den Kerkenraad van Amsterdam, daar hy so lang een lid af is, en ten besten door Gods genade bekend, so verhaat zijn soude, dat hem wel genegen te zijn iemant in verdachtheid brengen konde. Of soude dat wel wesen, door dien dat sommige door *al te grote genegentheid voor sijn persoon*, hem in de sake sochten te verschonen? Maar neen, dat hebbense wel anders daar betuigd, also de genen die de saak op 't meeste verfoeiden, ende hunne stemme gaven om hem af te setten, (mits hem voor eerst, als de gewone trap daar toe, voor enigen tijd willende schorssen van den dienst,) allermeest betuigden datse hem lief hadden, en reden in 't besonder hadden om hem lief te hebben; sijnen lof en deugden op 't breedst uitmeetende. Verre van daar dat het soude zijn, gelijk gy schrijft, dat de genegentheid voor mijn persoon iemant by den Kerkenraad verdacht kon maken.

Gy segt ook noch, dat dese Broederen so wel als andere mijn Boek *verfoeiden*. Maar dat was ruim 9. Maanden van te voren al

geſchied: Daarom ik niet denke, dat ſulx doe van noden is geweeſt te wederhalen.

Goed is 't evenwel, dat de genen die de grootſte genegentheid betoonden voor mijn perſoon, *tot behoud* der ſelve; willende my noch geerne langer voor hunnen *Collega* kennen; volgens U E. eigen verhaal, *een godvruchtig oogwit* hadden, en dat dit was *tot ruſte voor de Kerk.* So verſtonden ſy dan, geheel anders dan de Briefſchrijvers en Requeſt-teikenaars, dat mijne behoudenis in den dienſt der Kerke *tot ruſte van de Kerke* ſtrekken ſoude. En hoe gaarne ſouden dan alſulke mannen ſien, dat ſy veel eer *afgeſneden wierden die ons onruſtig maken!* Gal. 5: 12.

Maar 't was hen leed; ſegt gy, dat die welgenegene Broeders, ſo wel tot ruſte van de Kerke als tot mijn perſoon, my *ſagen opiniatreeren in mijne dwalinge.* Ik weet niet wien ik onder hen op 't naaſt vertrouwen ſoude ſo van my te ſpreken: alſo de genen die daar beſt van oordeelen konden, te weten de Gecommitteerden, die met my ſo lang en veel gehandeld hebben, doorgaans geheel ander getuigeniſſe gaven; beſonderlik wanneer ſy ſeiden (gelijk in d' Acte des Claſſis van den 5. November ſtaat) dat ik doe al ſo lang geleden, *murver* (ſo als ſy 't begrepen) geworden was.

Dat de Kerkenraad dies tijds beſloot *de voornoemde brieven, nevens het Requeſt der Ledematen, den 8. April te leggen op de tafel van het Eerw: Claſſis? ende dat men daar by, uit den naam des Kerkenraads verſoeken ſoude continuatie van mijne ſuſpenſie, tot het aanſtaande Synodus:* ſulx alles houd ik voor waarachtig, alſo het duidelik op de ſelfde wijſe in het claſſicale boek getekend ſtaat. Maar dat die ſoude geſchied zijn *om redenen, dat de ergernis, ſo binnen als buiten, noch niet was weg genomen,* dat en begrijp ik niet: want op die wijſe ſullen alle ergerniſſen eewig duuren. Magh een ieder Lidmaat, mogen buitenringſche en buitenlandſche Predikanten, of Kerkenraden, ſich van alle kanten opmaken tegen 't gene by hunne eigene Opſienders, of elders daar ſy niet met al te ſeggen hebben, ontrent iemant die voor hen wettelik te reghte ſtaat, eens voor al gevonnisd is: waar en wanneer ſal eens een einde komen? De Kerkenraad van Amſterdam of andere ſal *circulaire brieven* ſchrijven tegen die van Rotterdam, en *het blijven in den dienſt* van Predi-

dikanten, die ſy niet en ſouden willen roepen tot Collegen; ende nochtans vredig lijden dat ſy 't daar van anderen zijn. Neemt eens die mode d' overhand, dat ſo d' eene Kerkenraad des anders Predikanten van den Predikſtoel en uit den dienſt en Kerk magh ſchrijven, wie ſal dan veilig zijn? Sta vaſt dan, vriend *Haggebber*, dat is, *wakker man*: wanneer de Cirkel van alſulke *circulaire brieven* om ſal gaan, verſuim dan niet de hoogte wel te peilen, waar op dat Niewendam in Waterland gelegen is.

De volgende reden, die gy ſegt, was die van de Claſſis niet: Te weten, dat haar *eenigſte oogmerk noch niet was bereikt.* Het was al: maar 't oogmerk van de Requeſtmakers en circulaire ſchrijvers niet. Want dat was de Kerk in roere te houden; Bekker eerſt, en dan (die poort eens geopend, en die wegh gebaand zijnde) anderen na dat exempel meer.

't Gene gy vorder ſchrijſt, wat de Kerkenraad beſloot, in gevalle de Claſſis 't moghte verſtaan; ſal flus uit deſſelfs Acte blijken, na waarheid alſo van U geſteld te zijn. Dan dat gy 't noemt een *Domeſtijque ſake*, te weten voor den Kerkenraad: dat meen ik is'er uit U E. eigen ſelfs bedunken in geſlopen. Want ik weet, gy wilt daar mede ſeggen, dat de Kerkenraad het beter weten moeſte dan de Claſſis, wat voor hunne Gemeinte dienſtigſt was. Maar dan moeſt ſy 't in de Claſſis niet gebraght hebben, en noch veel weiniger aan de Synode, ſo haaſt als men haar ontbood; voorbygaande de Claſſis, die van het *domeſtijque* der ſtad Amſterdam, die ſy in haren kring vervangt, ſo verre niet is afgeſcheiden, als de Synode uit noch 6. andere Claſſen beſtaande; en die uit onkunde wat by ons omging, ſulx eerſt in de Synodus begeerden te verneemen. Ik en kan niet denken dat dit *domeſtijk* een Kerkenraads woord is, ſo veel als deſe ſaak betreft: wanneer ik my herinnere dat ſy ſich in aanſien van 't bewuſte briefje, welk men van de Predikſtoelen afleſen ſoude, op de Claſſis doe beriep, daar 't was opgeſteld, en dat ſy niet veranderen moghten; niet tegenſtaande dat afleſen alleenlik voor de Gemeinte onſer Stad, als *domeſtijk* geſchieden ſoude, ende geen andere Kerken onder de ſelfde Claſſis behorende, om dat het daar niet *domeſtijk* en was. Of gy moeſt willen ſeggen, dat de Kerkenraad van Amſterdam heeft in-

dependents willen zijn, gelijk elke andere onder voorgeven van dat *domestijk* soude konnen wesen: dat nochtans tegen hare bekende bescheidenheid is, sich in alles gedragende neffens de andere Kerkenraden van d'andere Gemeinten onder dese Classis, hoewel t'samen lang de helft so groot niet als de hare alleen. Maar ik moet U noch wat seggen Broeder, van dat *domestijk*, 't gene Uitrechtsch is, daar gy nooit veel tegen hebt. Het heeft my de Heer Leusden 't Utrecht eens verhaald, na my heugt wel 25. jaar geleden, dat de Kerkenraad van die stad den Bankhouder van des Heeren Avondmaal by vonnisse had afgewesen. Hy beriep sich op de Classis, die 't gene by den Kerkenraad gewesen was bevestigde. Hy braght het op de Synode: daar die van de Classis van Utrecht, als eens gevonnisd hebbende, geen stem en hadden; en by de twee andere wierd, met eene stem over, 't vonnis van de Classis en den Kerkenraad vernietigd. Des behield de Kerkenraad tot Utrecht geen keur, om daar tegen anders te doen, na haar eigen goedbedunken, uit oorsake, dat de sake *domestijk* was: Of heeft se 't evenwel gedaan, den Man tegen het besluit van hoger vergaderinge van des Heeren Tafel weerende, gelijk al eens by mijnen tijd tot Leewarden gebeurde; tot Amsterdam en heeft men die gewoonte niet.

Na sulken vreemden tale van den Kerkenraad, die ik nooit gewoon was daar te horen, komt gy wederom tot my: en segt, dat ik den 6. April ('t is d'8. geweest) in de Classis quam, *sonder daar toe alvorens verlof te versoeken*. Maar gy moet weten, Broeder, dat geen wijs man ooit verlof versoeken sal tot het gene daar hy al verlof toe heeft. Dat had ik doe voor 12. weken al by Acte van de Classis; welke seit in die van den 22. January, mijn vonnis behelsende, dat ik na verloop van den tijd mijner suspensie, (niet eerst wederom opgenomen sal worden, maar) *weder opgenomen sal zijn; en de sake als dan* (niet afgedaan worden) maar *afgedaan wesen*. Soo dat de Classis al een ure lang geseten hebbende, eer ik daar binnen trad, het al een ure moest geleden zijn, dat ik was hersteld geweest. Mijne *bekende vrymoedigheid* so als gy die noemt, indien U dat ernst is, moest gy niet tot beschuldiging opnemen; dewijle de vrymoedigheid ene deugd is, in den reghten sin

ge-

genomen zijnde. Maar uwe *Liefhebbers der Waarheid* hadden daar niet op gelet: maar gemeind, dat ik eerst verlof versoeken; ende men my dan over die Brieven ende dat Request buiten de vergaderinge houden soude, en vervolgens sonder mijne tegenspraak in mijn afzijn tot mijn nadeel sulx besluiten, als sy t'samen hadden opgenomen. Ik en ging ook noch also niet binnen, sonder 't goedvinden van verscheidene Leden, die het mede so verstonden. Ja gy selve geeft met duidelike woorden te verstaan, dat de gansche Classis so geoordeeld heeft; door dien gy segt, gelijk het waar is, dat men *in mijne presentie* enige saken afdede, eer het quam tot die Brieven en tot dat Request. Want ik kan U seggen, dat niet een eenig man het minste gesproken heeft, dat ik gehoord hebbe; dat de Præses my in d'eerste omvrage overslaande, ('t welk wel meer gebeurt) en de tweedemaal van my gevraagd zijnde, waarom hy my niet en vraagde, tot antwoord gaf, *excuseer my*, *D. Collega*, *ik dachter niet aan.* Daar op my uitdrukkelik mijne stem gevraagd hebbende, wierd van niemant met het minste woord daar over in gesproken, noch daar in belet.

Maar als men begon te handelen van de dingen die D. Bekker betreffen, ging D. Bekker (segt hy) *uit de vergaderinge.* Dit moet ik U wat nader uitleggen, soo veel als ik sonder iemants nadeel doen kan. Men hadde al te voren een Request ontvangen, ingediend door 4. Liefhebbers van waarheid en van vrede, ondertekend van wat meer bekende namen huns gelijker Ledematen: in so weinig dagen wel by een versameld als het ander daar gy van vertelt wel weken onder wege was, door iemant van de teikenaars self opgesteld, van allen eerst gelesen en verstaan; by mijn afwesen (want ik was in Friesland) ondernomen, en ook buiten mijnen raad: strekkende tot handhavinge van des Classis vonnisse, en behoudinge van mijn persoon in dienst. Na dat Request, wierden noch twee brieven voorgelesen, d'een van de Classis van Walcheren, d'andere van die tot Utrecht; beide aan de Classis tot Amsterdam behorende: van eenen selfden inhoud als die circulaire brieven en 't request daar wy flus af spraken. De raadplegingen hier over liet men noch wat rusten, om onderwijlen andere saken af te doen, meest den dienst der Indische Kerken betreffende. Dus verre

heb ik ſelf des Claſſis handelingen bygewoond. Maar als men tot die Brieven en 't Requeſt begon te komen, wierd van wege des Kerkenraads van Amſterdam, die circulaire brief met noch een andere van Rotterdam en een van Utrecht voortgebracht, met dat eerſte Requeſt daar gy van ſpreekt: waar in als mede in die brieven de Claſſis word beriſpt, en niet weinig beſchuldigd; insgelijx de Kerkenraad verſocht, om ſich tegen hare Claſſis op te ſtellen, en my uit den dienſt te ſetten. En dat was ſo veel 't Requeſt betreft van luiden die noch naaulix weten wat een Claſſis is, en der welker meeſtendeel al de 25. Predikanten, die ſy nu ſo ſmeekten, wel voor eenen Koelman geven ſouden.

Doch wat heb ik van den inhoud deſer ſchriften meer te melden, nademaal die vaſt nu over al door den druk bekend zijn. En de circulaire brief wel 6. dagen van te voren, eer die aan den Kerkenraad gekomen was. Daar over ſullende gehandeld worden, wilden enige Leden, dat ik uitgaan moeſte. Waar toe ik my gereed hield, ſo men iets anders hadde voor te ſtellen mijn perſoon betreffende: maar over deſe ſake niet; alſo die ganſchelik was afgedaan. En ſo ſich iemant van de Leden ſtelde tegen 't gene by de Claſſis eens geweſen was, en ten einde toe al uitgevoerd: dat die daar moeſt uitgaan, maar ik blijven ſitten, om met d'andere Leden over ſulk beſtaan te helpen raden. Dat de ſuſpenſie ten einde toe van my geleden, my volkomelik herſtelde in den ſelfden ſtaat, en in dat reght daar in ik daar te voren was geweeſt. Dus leed het wel een goede uur, eer ik noch uitging, verſcheide Leden my daar in toeſtemmende. Echter ging ik dan noch uit, onder betuiginge, dat men niets en dede tot verbrekinge van 't uitgeſproken en volvoerde vonnis over mijn perſoon: maar op dat de Broeders meer in vryheid weſen moghten.

Nu ſegt gy wederom een ding daar veel aan gelegen is: laat ons ſien of 't waar is wat gy ſegt. *Onder 't omvragen van de claſſicale adviſen merkte men wel, dat het verſoek van de Eerw: Kerkenraad was gegrond op goede redenen, ende dat het ook ſoude werden geconſenteerd ende gearreſteerd; indien D. Bekker de concluſie niet was voorgekomen. enſ.* So ſegt gy: maar de Claſſis ſelf in hare Acte van den 8. April aldus. *De E. Claſſis hebbende hare ernſtige gedachten laten gaan over dit conſiſtori-*

aal

aal advijs, *en d' aanklevende Resolutien van dien*; *en vind noch siet geen sodanige genoegsame redenen*, *om haar sententie te altereeren*, *en de suspensie van D. Bekker te prolongeeren*; *latende die in haar geheel.* Brengt dit nu eens over een, so gy kont; meer en heb ik hier niet af te seggen.

't Is goed dat gy segt, dat de Classis *dese presentatie blotelik aangenomen*, ende noch *by dat simpel aannemen gepersisteerd heeft*: tegen de *Protestatie* des Kerkenraads; welke eischte, segt gy, *dat men my dat onthouden van den dienst tot een straffe opleggen soude.* So heeftet dan de Classis my tot geene straffe opgelegd. Dat's klaar. En wat was de reden? Niet dat die presentatie daar toe nodig was; also sulx veroorsaakt is, segt gy self, om dat *de Kerkenraad niet en geliefde opening te geven van alle de redenen*, *op welke haar versoek*, *van de continuatie der suspensie gegrond was.* So wilt gy dan seggen, dat de Kerkenraad de Classis met *protesteren*, en niet met *redenen* gepoogd heeft van haar stuk te brengen; maar dat de Classis by haar stuk gebleven is. Ik laat U dat dan goed maken, so de Kerkenraad sich over u van ongelijk beklaagt, dat gy haar maakt tot luiden, die een Classis wil doen breken een Resolutie, die sy self heeft helpen nemen, en die reeds ten einden uit geëxecuteerd is; sonder dat sy willen *reden* geven, of genoegsame redenen, om also te doen. Sleghte redenen na U E. seggen, die een Kerkenraad bewegen sullen, om hun eigen Classis vonnis te vernietigen; ende nochtans doen beschroomd zijn, omse ter vergaderinge voor te stellen.

Maar noch ontmoet ik iets in dese woorden, waar in gy Kerkenraad en Classis beide merkelijk verongelijkt; seggende dat de Kerkenraad in de Classis aangemerkt als *eischende*, nochtans *stem* (hoewel maar *eene stem*) daar in gehad heeft. Want die eischer is en heeft geen stem.

Daar na segt gy, dat de Kerkenraad vergadering beleid heeft over sekeren mijnen Brief, *opgevuld met bedreigingen.* Waar is die Brief? Ik hoorde dat sy hadden geprotesteerd: en daar uit besluitende, dat sy noch wel iets tegen my ondernemen mogten, schreef ik enen Brief, die ook een Protest inhielde; so sy iets deden, dat ik dan het mijne ook daar tegen soude doen. Wie en doet so niet,

die

die sijn reght bewaren wil, in sulke gelegentheid? Maar de woorden die gy daar als uit dien Brief verhaalt, doen my klaarlik sien, dat gy dien self niet gelesen hebt, maar slechs uit horen seggen schrijft.

Warender doe in den Kerkenraad, die mijnen Brief *niet anders konden opnemen als dat ik van gedachten was, dat ik my van de voornoemde aanbiedinge wel soude konnen, wanneer het my geliefde, ontslaan*: Dat was te verre gedacht; niet *wanneer het my geliefde*, maar wanneer men mijne vredelieventheid soude willen misbruiken, om ene vrywillige aanbiedinge in een vonnis te veranderen. En sekerlik liep'er dat al hard na toe, indien het is so als gy schrijft, dat de Classis door den Kerkenraad versocht is geweest, *te besorgen, dat ik my de facto onthielde van alle de publique bedieningen, so binnen als buiten de Provintie, tot den tijd hier boven uitgedrukt.* Nu gy dat segt, breng ik my te binnen, dat my in de Classis op den 21. April enige vragen zijn gedaan, die daar op uit lopen: maar dat ik (hoewel genoegh seggende daar sy gerust op wesen konden) my daar op geweigerd hebbe te verklaren; en dat my ook geen nader besluit der vergadering is voorgesteld. Ook weet ik wel, dies tijds betuigd te hebben, dat ik mijne aanbiedinge intrekken, en 't uiterste verwachten soude; indien sy die in een besluit veranderden, of my meer vergden, dan ik ongehouden en vrywillig had beloofd: dat belofte schuld maakt, dat ik die nooit overtreden hadde; (schoon daar af t' onreghte wel beschuldigd en met reden strafbaar wesen soude, so ik my daar in te buiten ginge. Op dien sin gingen my de woorden af; niet sonder blijk van moeilikheid, dat men mijne opreghtigheid in twijfel trok, en my met mijne eigene goedwilligheid nu noch scheen te willen straffen.

Om te tonen dat het ook uw werk alleen niet is, uitregelige beweegingen te maken; so haalt gy vorder op, wat de Kerken, (gy meint enige Predikanten) buiten Holland doen, en gewaaght ons van *gedrukte Brieven* der genen van *Middelburg*, *Groeningen*, *Leewarden* ens. Gelijk mede *van d'Eerw: Classis van Utrecht en Walcheren.* Gy segt wel, *gedrukte Brieven*: want sy waren om de gemeinte te beroeren; onder welke sy door bloot schrijven niet so haast noch so algemeen hadden konnen verspreid worden. Dit toont gy me-

mede uw oogmerk te zijn, wanneer gy van noch *een Gravamen des Classis van Niewmegen* meld. Want so gy met die tijdinge geen haast hadt, so wist gy wel, dat de Synodus van Gelderland, daar dit Gravamen moet verhandeld worden, eerst na dat van Noord-Holland volgt; ende alſo geen vooroordeel aan het selve geven kan. Ook is dat niet meer nodig: alſo de Synodus van Gelderland in 't voorleden jaar mijn Boek al mede verſoeid heeft.

Wat willen dan die van *Nieumegen* noch meer? Misschien is 't hen ook om my te doen, dat men my niet wederom op stoel sal laten: want so verre gaat den yver nu, dat sich die van andere Provincien de sorge van de Kerk tot Amsterdam, als een verlaten weeskind, aantrekken. Want ook dit Nieumeegsche Gravamen 't eenigste niet en is, daar dit uit blijkt: alſo die van Leewarden, Woerden, Campen, en (so ik verneeme) Hoorn, al mede op gelijken wijse besig zijn geweest. Dat van Leewarden, daar heb ik ondervindinge van. Want dewijle ik hier ben, heeft my de gelegentheid gediend, de Classis aldaar self te spreken, my over sulk een Gravamen ernstig te beklagen, reden van sulk doen te vorderen; en voor 't ongelijk, my daar in aangedaan, voldoeninge te eisschen. Men gaf my tot bescheid, dat de Classis haar Gravamen voor haren competenten Reghter verantwoorden soude. Dese moest in 't kerkelike de Synode zijn. Dus versocht ik d' andere vijf Classen, datse sich op dat Gravamen niet verklaren moghten, om Reghters te konnen zijn; latende 't bewijs daar af tot laste des Classis van Leewarden. Vier Classen vonden daar op goed, dat men dit Gravamen soude voorby gaan: ende wierd vervolgens in de Synodus besloten, dat men de geheele sake soude laten aan die van Noord-Holland. De Classis van Leewarden, aan welke dat Gravamen door de Stads Predikanten, op den name van hun Kerkenraad (hoewel dat schrift nooit gesien hadde) was voorgesteld; daar by voegende, dat sy de beschuldigingen daar in, tegen my ter neer gesteld bewijsen konden: hadde 't op dat bloot voorgeven, sonder eens bewijs te eisschen, aangenomen. Nu ik 't eischte, lieten sy den last van bewijsen op de schouderen des Kerkenraads: welke door de Predikanten by een geroepen, om mannen uit te maken, die 't stuk voor de Synode verdedigen souden; so verscheen

 van

van alle d'Ouderlingen maar een. En hoewel dese eene met de 5. Predikanten (de plaats van den sesden openstaande) maar een klein deel van die vergadering uitmaken konden; sy stemden echter twee, die ten voorschreven einde voor de Synodus verschijnen souden. Maar sy zijn in al den tijd dat de Synode geduurd heeft niet verschenen. Ik derhalven noch Reghter noch party aldaar hebbende: hield my met dat horen en sien te vreden, en sprak van mijne saken niet een woord. Siet so veel rekeninge magh men maken op den *yver*, dien gy roemt, waar in d'een Synode d'andere, (so gy staat maakt) *niet* sal willen *wijken*.

Wist gy dan so wel te wegen, Broeder, als te tellen, Classen en Synoden; wat derselver handelingen tot de sake self toebrengen konnen, en op welken grond deselve rusten: gy soud my met *Gravamina* niet meer beswaren. Gy spreekt van *Gelderland*, *Utrecht*, *Groeningen*, buiten de Synode van *Noord-Holland*: die 't alleen aangaat, die voorleden jaar gedaan heeft wat sy konde doen; en welker onderhorig Classis, dat is, die van Amsterdam, de gansche sake, eindelik en al, met volle maght heeft afgedaan. D'andere Synoden watse tsedert gedaan hebben, of vervolgens doen sullen; schoon 't hen vry staat van 't Boek te oordeelen so als 't hen goed dunkt, hebben over my gansch geene maght. En dan is 't ook in de Protestantsche Kerken geen bewijs van onreghtsinnigheid, dat een persoon ongehoord, of een Boek ongelesen, al is 't van Classen en Synoden, veroordeeld word. Wie geeft den Synoden, Classen, Kerkenraden, buiten Amsterdam en Noord-Holland, over my en mijne sake groter reght, dan den genen onder welken ik sta? De Synodus van Noord-Holland heeft my self gehoord, over verscheide plaatsen uit mijn Boek getrokken. 't Is mijn ongeluk, dat het die eerw: vergaderinge niet beliefd heeft dat genoegen in mijne antwoorden te nemen, dat ik meinde aan haar en alle omstaande predikanten gegeven te hebben. Ik heb haar gehoorsaamd. De Classis heeft by na 4. maanden lang, so mondeling als schriftelik, door 4. gelastigden met my gehandeld; van die onderhandelingen nodige kennisse genomen; en daar op gevonnisd: het vonnis uitgevoerd; en naderhand noch op een niew bevestigd, niet tegenstaande alle die beweegingen tsedert alle-

lerweegs door circulaire brieven en anderſins verwekt. Wat doen nu die andere Synoden? Gelijkſe geene reghters zijn, ſo en doen ſy ook geen reghters plight; ende willen nochtans reghters weſen. De Synode van Gelderland heeft ook mijn Boek veroordeeld: niet op eigen onderſoek, (want ſy kenden 't boek niet eens) maar blotelik overneemende 't beſluit van dat Synode van Noord-Holland. 't Is waar, dat als enige Leden in 't begin ſwarigheid maakten om ſo te doen, dat het ſommige daghen uitgeſteld wierd; en ondertuſſchen 't Boek bekomen zijnde, door twee of drie hier en daar iets daar in geleſen: ſo dat men niet en konde ſeggen, dat het van niemant, of ganſch niet geleſen was. Noch meer: ſy hebben ook beſloten, dat men over al, in de Steden en ten platten Lande, by de Overigheden ſal verſoeken, 't ſelve Boek te verbieden. Maar dat en is de reghte wijs van wederleggen niet. Van *Utrecht* heb ik wel ſo veel te ſeggen, dat het lang in deſen brief niet magh: daar toe behoeft meer tijds en papiers. Van die van *Groningen* een woord hier in 't voorby gaan ſleghts te melden. Men heeft onlangs in die Synode met genoegſame eenparigheid beſloten, dat men tegen mijn Boek en Acte van voldoening beide proteſteeren ſal: maar de heeren Commiſſariſen, de profeſſor Braunius, en alle de Correſpondenten waren 't eens, dat ſy ſich met deſe ſake niet en hadden te bemoeyen. Te meer, alſo de leden, by 't opleſen van d' advijſen hunder Claſſen, doorgaans ſelf beleden, dat ſy 't Boek niet kenden. Evenwel 't beſluit ging voort, na de wet der Perſen ende Meden, die niet en magh veranderd worden. *Twijfelt* gy nu niet, *Haggebher*, of *de volgende Synoden* ſullen ook op ſulken wijſe haren *yver tonen*, dien gy noemt *pieus*, en deſelve daar in geenſins willen *wijken*: gy ſult daar uit nochtans niet ſeker konnen zijn, dat hun yver van die uitwerking weſen ſal die ſy beögen.

Maar hoe is uwe uitſporigheid te verſchonen, die my van Claſſen en Synoden ſpreekt, en ſulk een man van Kerkenordre ſchijnt te weſen, dat gy my op 't laatſt die *Synodale Gedeputeerden* tegenſtelt: welke alle 3. jaren eens, uit de ſamentlike Provincien, na Leiden en 's Gravenhage geſonden worden; om de oorſpronkelike ſtukken onſer niewe Nederlandſche Overſettinge, en der Nationale Synode van Dordreght na te ſien? Want die mannen hebben

 met

met geen andere ſaken iets te doen, noch daar toe niet den minſten laſt: en ſy ſouden ſich te buiten gaan, ſo ſy ſich onderwonden, als ſy daar zijn, van mijn Boek mede te handelen; of de Synoden, ſo ſy hunne afgeſondene tot die vergaderinge daar toe laſtigden. Sy ſouden tegen de Regeeringe ſondigen, welke uitdrukkelik verbied, iet anders dan geſeid is in die vergaderinge te verhandelen of te onderneemen. Daarom komt het my niet vreemd voor, ſo ſy beſloten hebben *den naam van Bekker by den Koning te menageeren*. Gemerkt dan dat in dit ganſch verhaal, daar gy anderhalf vel papiers mede beklad, ende een opſchrift van *Aanſpraak aan ſijne Koninglike Majeſteit &c.* boven aan geſteld hebt, niets met allen is dat my in 't minſte raakt: ſo is het vreemd dat gy uw vervolg van kerklike Proceduren te mywaarts naaulix 3. ſijden vullende, dus grotelix verlengt met ene vertellinge, die nergens toe en dient; dan om ons op uwe wijſe te berighten van omſtandigheden, die alleenlik den nieuwsgierigen wat ophouden, of den onkundigen enigen ſchijn vertonen mogen; maar in mijne ſake niets en diepen nochte drogen.

Siet daar, eerwaarde *vander Hooght*, al wat ik u voor deſen tijd te ſeggen hadde: en dit ſal ook het laatſte zijn. Want ſo gy al iet antwoord, gy ſult 'er dat door winnen, dat gy't laatſte woord ſult hebben. Voorts heb ik enige Aantekeningen gemaakt op dien *circulairen Brief*, met deſſelfs aanhangſels en gevolgen: welke ik ter gelegener tijd en plaatſe aan den dagh ſal brengen. Dat hier niet geſeid is, ſult gy daar dan horen. Wat andere ſchriften belangt, die voor en tegen my, in dicht en buiten dicht, met naam of ſonder naam zijn uitgekomen, en die my ook op andere wijſe hebben willen eeren of onteeren; ik ga die alle hier voorby: betuigende, (hoewel d' argwaan veelen anders doet geloven,) dat ik geen gemeenſchap hebbe met de ſchrijvers of konſtenaars, die het voor my opgenomen hebben, om hen raad of daad daar toe te geven. Het is hun eigen wil, het is hun eigen werk. So veel dan alſſer onder zijn die u betreffen, het zy datſe geſtudeerde (doch dat en geloof ik niet, het konden ook wel mindere doen) of *ongeſtudeerde menſchen* zijn; (die waren daar toe mans genoegh) ik en wete van geen *talmeryen* noch *taſtelike onwaarheden*, *laſteringen en ſcheldwoorden*, die gy ſegt dat by hen zijn. Gy wederlegtſe ſleghs met woorden

den van versmadinge in 't begin van desenBrief : *pag*: 179. Kort genoegh, indien dat met een bondig is. Slaan sy ergens mis, dat kan my niet raken: had ik hen te werk gesteld, of enigsins daar aan gereedt, ik soude mede moeten helpen om het goed te maken. Nu is dat buiten my: en wat u self belangt, ik soude u raden, Broeder, by dat voorneemen te blijven, om, gelijk gy segt; *niet een eenig woord tegen sulke menschen meer te schrijven*. Maar dan moet gy ook niet klagen, (gelijk gy eens gedaan hebt, als de genen die sich niet verweeren konnen) aan den Kerkenraad, om sulke luiden kerkelike straffe aan te doen, die self (gelijk gy segt) geen *gramschap waardig zijn*. Wat de genen betreft die tot noch toe tegen my geschreven hebben; ik doe so als ik in den eersten Brief aan u versekerd hebbe, dat ik sien sal wat sy hier of daar weerdigs voortbrengen: om daar uit stoffe, 't zy tot nadere verklaringe, 't zy tot bevestiging of verbeteringe, hier en daar in mijn werk te halen. Maar dat ik op elk boek een boek maken, of elk een vervolgens sijn geheele werk antwoorden soude, daar en heb tijd noch lust toe; en wie soude 't lesen? Doch so iemant komt die mijn werk voor de voet opneemt, gelijk 't behoort: ik heb al lang beloofd, en so doe ik noch, dat ik hem door Gods genade als een goed kristen antwoorden sal, ende allesins betonen hoe lief dat my de Waarheid en de Vrede zy. Gy moogter eens de proef af nemen, Broeder, met dat *Tractaat* waar in *de Predikant van Niewendam* (gelijk gy p. 179. schrijft) *het boek van Bekker voor de voet opneemen sal*. Waar toe gy hope geest dat het haast aan den dagh sal komen, door dien gy segt, dat het al *seer verre gevorderd is*: indien gy slechs so haast aan een genoegsaam getal teikenaars geraken kont, die ik hore dat gy daar toe soekt; om voor af versekerd te zijn, dat de menschen twee schellingen of daar ontrent aan uw Boek sullen willen wagen. Gy sult dan ook wel besorgen, dat gy *Approbatie* krijgt, *van de EE. Heeren Professoren*; gelijk gy op d' andere sijde van het tijtelblad te kennen geeft dat gy reeds hebt, op *uwe seven brieven met hare aanhangselen*. Maar gy pleegt uwe *Approbatien* uit te geven eer het Boek self gedrukt was: hoe komt dat men dese noch niet en siet? En wie zijn toch dese heeren Professoren, die tijd en lust hebben om sulke boekjes te doorleesen, en daar op Approbatie te verleenen?

 Wist

Wist ik dat, ik hadde mogelik wel iets te ſeggen. Eindelik ſo ſeg ik u, mijn Broeder, dat gy buiten nood u ſelven dus boven anderen in 't oog ſtellende, onder de genen die my ſteeds ontruſten, en de Kerk beroeren; nochtans ongeruſter leeft dan ik. Mijn Boek is daar; mijne verklaringe daar by: mijne ſtraffe daar en boven, als een die qualik geſchreven hebbe, ſchoon ik 't wel voor hadde. Wat heb ik meer gedaan? En wat heb ik meer te doen? Of wat heb ik meer te lijden? Al wat God belieft; en dat met meer ſtandvaſtigheid; als gy miſſchien wel denken ſult, en anderen met u. De **HEERE** ſal my eindelik verloſſen van alle boos werk, ende my bewaren tot ſijn hemelſch Koningrijke. Dat geve God u en my, en allen die ſijne verſchijninge met geloof en lijdſaamheid verwachten!

Dit ſchreef ik binnen Franeker den $\frac{3}{13}$ van Somermaand des Jaars 1692.

Uwe dienſtw: medebroeder

B. BEKKER.

KORT BERIGHT

Over de Voorrede van 't *Opstel der Aanmerkingen* van J. J. F. B.

Eer ik desen laatsten Brief toestelde, quam my in handen seker boexken, genaamd *Opstel van enige Aanmerkingen* op het boek van B. Bekker genaamd *de Betoverde Weereld*: 't welk aanstonds doorleesende, bevond ik, dat het werk self niet geheelik te verachten was: also het doorgaans met meer bescheidenheid is ingesteld, dan het meerderdeel der andere schriften, tot noch toe tegen my uitgekomen. Sommige dingen heeft hy nuttelik en met goeden schijn gevraagd, of tegen geworpen: in sommigen wederom getoond, dat hy my niet wel gelesen heeft, of niet wel verstaan. Doch hy en laat echter niet, somwijlen, ende sonderling na 't einde toe, allenx (so 't schijnt) yverig wordende, my ongeschiktelik te bejegenen: hoewel hy my anders al te seer prijst, ende meerder eere geeft dan ik weerdig ben. Dit stel ik 't een tegen 't ander, ende sal hem daarom over verongelijkinge niet moeyelijk vallen. Wat sijne vragen en tegenwerpingen belangt; die sullen neffens anderen te sijner tijd behoorlik plaatse vinden. Maar het is hier van de Voorreden dat ik wil spreken: als ene stoffe die by dese past daar af ik in die brieven handele. Men heeftet my in 't begin lichtelik konnen doen geloven, dat die Voorrede was van andere hand, dan het Opstel der Aanmerkingen self: so veel verder gaatse af van de sedigheid en van de waarheid. Ook heb ik 'er den man nooit op aangesien, dat hy op sulken wijse soude konnen schrijven. Moest ik uit alle Predikanten van gansch Friesland eenen raden, ik soude aan hem eerst op 't laatste denken. En dat daarom te meer, dewijl ik noch van wedersijds ouderen en maagschap wege, hem onder mijne vrienden rekene. Maar 't ergste is, dat hy van dingen spreekt, daar hy self is by geweest: oversulx of gansch niet verstaan, of seer qualik moet onthouden hebben, het gene hy geheel anders verhaalt dan het geschied is. Ik meen het gene in en ontrent de Synode van Sneek op 't voorleden jaar is voorgevallen. Om kort te zijn, na eisch van dit overschietend blad, sal ik alleenlik seggen, hoe de sake sich na waarheid toegedragen heeft. De Classis van Dokkum had een Gravamen opgesteld, tegen veel ergerlike boeken die dagelijx uit quamen: geen andere noemende onder die veele dan het mijne alleen. De Kerkenraad van Amsterdam hadde doe de saak in handen. Ik had het Gravamen wel 6. weken voor de Synode; maar verwachtte den tijd en de gelegentheid. Ik quam te Sneek, niemant daar over aansprekende dan

eens

Wist ik dat, ik hadde mogelik wel iets te ſeggen. Eindelik ſo ſeg ik u, mijn Broeder, dat gy buiten nood u ſelven dus boven anderen in 't oog ſtellende, onder de genen die my ſteeds ontruſten, en de Kerk beroeren; nochtans ongeruſter leeft dan ik. Mijn Boek is daar; mijne verklaringe daar by: mijne ſtraffe daar en boven, als een die qualik geſchreven hebbe, ſchoon ik 't wel voor hadde. Wat heb ik meer gedaan? En wat heb ik meer te doen? Of wat heb ik meer te lijden? Al wat God belieft; en dat met meer ſtandvaſtigheid; als gy miſſchien wel denken ſult, en anderen met u. De HEERE ſal my eindelik verloſſen van alle boos werk, ende my bewaren tot ſijn hemelſch Koningrijke. Dat geve God u en my, en allen die ſijne verſchijninge met geloof en lijdſaamheid verwachten!

Dit ſchreef ik binnen Franeker den 3/13 van Somermaand des Jaars 1692.

Uwe dienſtw: medebroeder

B. BEKKER.

KORT

KORT BERIGHT

Over de Voorrede van 't *Opstel der Aanmerkingen* van J. J. F. B.

Eer ik desen laatsten Brief toestelde, quam my in handen seker boexken, genaamd *Opstel van enige Aanmerkingen* op het boek van B. Bekker genaamd *de Betoverde Weereld*: 't welk aanstonds doorleesende, bevond ik, dat het werk self niet geheelik te verachten was: also het doorgaans met meer bescheidenheid is ingesteld, dan het meerderdeel der andere schriften, tot noch toe tegen my uitgekomen. Sommige dingen heeft hy nuttelik en met goeden schijn gevraagd, of tegen geworpen: in sommigen wederom getoond, dat hy my niet wel gelesen heeft, of niet wel verstaan. Doch hy en laat echter niet, somwijlen, ende sonderling na 't einde toe, allenx (so 't schijnt) yverig wordende, my ongeschiktelik te bejegenen: hoewel hy my anders al te seer prijst, ende meerder eere geeft dan ik weerdig ben. Dit stel ik 't een tegen 't ander, ende sal hem daarom over verongelijkinge niet moeyelijk vallen. Wat sijne vragen en tegenwerpingen belangt; die sullen nessens anderen te sijner tijd behoorlik plaatse vinden. Maar het is hier van de Voorreden dat ik wil spreken: als ene stoffe die by dese past daar af ik in die brieven handele. Men heeftet my in 't begin lichtelik konnen doen geloven, dat die Voorrede was van andere hand, dan het Opstel der Aanmerkingen self: so veel verder gaatse af van de sedigheid en van de waarheid. Ook heb ik 'er den man nooit op aangesien, dat hy op sulken wijse soude konnen schrijven. Moest ik uit alle Predikanten van gansch Friesland eenen raden, ik soude aan hem eerst op 't laatste denken. En dat daarom te meer, dewijl ik noch van wedersijds ouderen en maagschap wege, hem onder mijne vrienden rekene. Maar 't ergste is, dat hy van dingen spreekt, daar hy self is by geweest: oversulx of gansch niet verstaan, of seer qualik moet onthouden hebben, het gene hy geheel anders verhaalt dan het geschied is. Ik meen het gene in en ontrent de Synode van Sneek op 't voorleden jaar is voorgevallen. Om kort te zijn, na eisch van dit overschietend blad, sal ik alleenlik seggen, hoe de sake sich na waarheid toegedragen heeft. De Classis van Dokkum had een Gravamen opgesteld, tegen veel ergerlike boeken die dagelijx uit quamen: geen andere noemende onder die veele dan het mijne alleen. De Kerkenraad van Amsterdam hadde doe de saak in handen. Ik had het Gravamen wel 6. weken voor de Synode; maar verwachtte den tijd en de gelegentheid. Ik quam te Sneek, niemant daar over aansprekende dan

eens de heeren Commissarissen, en den Præses. De Correspondent van Noord-Holland sprak 'er eerder van dan ik, by gelegentheid van iet anders daar ik met sijn E. af sprak: dien van Zuid-Holland had ik van mijn leven niet gesien. Om de minste beweeginge, gebruikte ik de beleefdheid, dat ik de 4. Leden der Synode uit de Classis van Dokkum ten huise van mijnen neve den Rector Pollius versocht: met dies te meerder toegenegentheid, om dat ik eenen der Predikanten, van ouder kennis wege, ende eenen der Ouderlingen uit eigen oude kennis van der jeugd aan, onder mijne vrienden telde. Doch dese Ouderling was doe elders belet. Ik seide: dat ik in de Synode bewijs eischende, van 't gene in hun Gravamen tot nadeel van mijn Boek gesteld was; my seer wel versekerd hield, dat sy 't niet en souden konnen geven. Dat het my niet te doen was om een Classis ten toon te stellen; wanneer my selve slechs voor ongelijk verdekt kon houden. Dat ik derhalven liever aan de Synodus versoeken wilde, (latende 't *Gravamen* vorder so als 't was) dat mijn naam alleen daar uit gelaten wierde, die daar niet in nodig was. En so sy sulx niet tegenspraken, gelijk hun last hen daar toe niet verplightte; dat wy dan gansch geenen twist met malkanderen hadden aan te vangen. Sy schenen 't eerst niet wel te begrijpen: doch daar na my toe te stemmen; so ver altoos, dat sy sien wilden hoe 't opkomen soude. En ik hadde voor, my in de Synodus te dragen na dat sy sich schikten. Daar was 't eerst, na 't oplesen van dat *Gravamen*: dat de Ed: Mog: Heeren Commissarisen, doe onder de Correspondenten insonderheid die van Zuid- en Noord-Holland, in 't breede en met ernst, de Classis over dat Gravamen in 't geheel, en besonderlik so ver als mijn persoon en boek betreft, mispresen: besluitende, dat men niet blotelik mijnen naam, (gelijk mijn voorstel was geweest;) maar 't geheel Gravamen uit het Synodale boek uitlaten soude. En dat was ook 't eenparig oordeel van alle de Leden, overeenkomstig met het oordeel hunder Classen. Over sulx wierd door den Scriba dat geheel *Gravamen*, op 't papier dat voor hem lagh, in aller tegenwoordigheid met de penne doorgestreken, daar ik 't sagh. Die van Dokkum spraken niet: dan eens opstaande, datse hun Classis ontschuldigden, van 't gene in veler advijsen gesegd was, dat men my in dat Gravamen *ten toon, en als aan de kaak* gesteld hadde; seggende, dat sulx het oogmerk van de Classis niet en was geweest. Dit gelieve den Leser met het verhaal van J. J. F. B. te vergelijken, en de genen vragen die 't weten, welk van beiden waarheid zy. Op de overige dingen, zijnde sinverdraaijingen en misduidingen, hebbe ik anders niet te seggen, dan dat ik die den Schrijver hertelik vergeve, en God voor sijnen welstand bidde. Dit schrijf ik in opreghtigheid. *Leewarden den $\frac{8}{18}$ Juny 1692.*

EYNDE.